

¹⁸ Статут асоціації сільських, селищних рад Дрогобицького району Львівської області : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assilrad.lviv.ua/statut/>

¹⁹ Про асоціації органів місцевого самоврядування : Закон України (станом на 01 січня 2016 р.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – № 38. – Ст. 534.

²⁰ Там само.

²¹ Там само.

²² Там само.

Резюме

Панова І.Ю. Правовий статус асоціацій органів місцевого самоврядування.

У статті досліджується правовий статус асоціацій органів місцевого самоврядування. Автором окремо розглянуто ознаки та поняття асоціації органів місцевого самоврядування, їх види, повноваження, порядок створення, а також припинення.

Ключові слова: асоціація, місцеве самоврядування, статут, територіальна громада, місцеві ради.

Резюме

Панова І.Ю. Правовой статус ассоциаций органов местного самоуправления.

В статье исследуется правовой статус ассоциаций органов местного самоуправления. Автором отдельно рассмотрены признаки и понятие ассоциации органов местного самоуправления, их виды, полномочия, порядок создания, а также прекращения.

Ключевые слова: ассоциация, местное самоуправление, устав, территориальная община, местные советы.

Summary

Panova I. Legal status of associations of local authorities.

This article explores the legal status of associations of local self-government bodies. The author separately considers the signs and concepts of association of local self-government bodies, their types, powers, procedure for creation, and also termination.

Key words: association, local government, regulations, territorial community, local councils.

УДК 341.1

М.І. СУРЖИНСЬКИЙ

Максим Ігорович Суржинський, кандидат юридичних наук, науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

КАТАЛОГ ДОДАТКОВИХ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (НА ПРИКЛАДІ ЛІСАБОНСЬКОГО ДОГОВОРУ ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН У ДОГОВІР ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА ДОГОВІР ПРО ЗАСНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА)

З прийняттям Лісабонського договору, або Договору про внесення змін до Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) та Договору про Європейське Співтовариство (нині Договір про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС))¹ посилюється увага Європейського Союзу до проблем прав і свобод людини. Оновлені Установчі договори ЄС підтвердили свою відданість принципам свободи, демократії, поваги до прав людини та основоположних свобод. Але дослідити у межах однієї статті всі права та свободи громадян ЄС неможливо. Тому автор у цій публікації ставить за мету розглянути додаткові права і свободи громадян ЄС, реалізація яких безпосередньо залежить від громадянства ЄС.

Відповідно до ст. 20 ДФЄС, який регулює підстави і порядок отримання союзного громадянства, громадянами ЄС автоматично визнаються всі особи, що мають громадянство держав-членів: «Кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів, є громадянином Союзу. Громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства, не замінюючи його». Інакше кажучи, набуваючи громадянство ЄС, громадянин держави-члена цієї міжнародної організації (міждержавного утворення) разом із збереженням прав і обов'язків громадянина своєї держави набуває комплекс додаткових прав і свобод. Так, у ст. 20 ДФЄС закріплено чотири блоки додаткових прав і свобод:

(а) право на вільний рух та проживання в межах території держав-членів;

(б) право обирати та бути обраними на виборах до Європейського Парламенту та на місцевих виборах у своїй державі-члені проживання на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави;

(с) право користуватися на території третьої країни, де не представлена держава-член, громадянами якої вони є, захистом дипломатичних представництв і консульств будь-якої держави-члена на тих самих умовах, що й громадяни цієї держави;

(d) право на звернення до Європейського Парламенту, Європейського Омбудсмена та установ і дорадчих органів Союзу будь-якою мовою Договору та отримання відповіді цією ж мовою.

Наведені додаткові права громадян ЄС у міжнародно-правовій доктрині розмежовують на дві категорії: а) міграційні; б) політичні. Прихильником такої позиції є Є.В. Ткаченко². Дещо на інших позиціях перебуває О.В. Святун, яка виділяє три основні групи прав громадян ЄС за сферою і способом застосування: 1) політичні (електоральні) права, до яких належить активне і пасивне виборче право у виборах до Європейського Парламенту та муніципальних органів влади в державі проживання; 2) міграційні (функціональні) права, що охоплюють право на вільне пересування та проживання в межах території держав-членів ЄС; 3) запобіжно-захисні права, якими є право на дипломатичний та консульський захист; право направляти петицію до Європейського Парламенту; звертатися зі скаргою до Європейського Омбудсмена з питань неналежного управління в діяльності інститутів та органів Союзу; надсилати звернення до будь-якого інституту або органу Союзу на одній з офіційних мов Союзу та отримувати відповідь тією ж мовою; доступ до документів Європейського Парламенту, Ради, Комісії³. Тут слушно зазначити, що такий підхід досить поширений у вітчизняній правовій доктрині⁴. Водночас деякі дослідники зазначають, що вказаний підхід не враховує окремих нововведень, внесених Лісабонським договором, і наводять ряд інших критеріїв для поділу прав громадян ЄС, серед яких: 1) сфера суспільних відносин – на політичні, що безпосередньо пов'язані з можливістю участі у політичному житті ЄС та здійснення впливу на його функціонування, та неполітичні права; 2) рівень реалізації – на права, що можуть бути реалізовані на внутрішньодержавному рівні, на рівні держав-членів ЄС, на рівні ЄС та міжнародному рівні; 3) спосіб реалізації – індивідуальні та колективні, виконання яких потребує спільних узгоджених дій, визначених нормативними актами ЄС⁵.

Не вдаючись у глибину дискусії з цього питання, зазначимо, що будь-який розподіл прав громадян ЄС на конкретні види є умовним, носить суб'єктивний характер. При цьому жоден окремий критерій не дає чіткого уявлення про їх правову природу. І лише комплекс критеріїв у їх поєднанні дає змогу розглядати права громадян ЄС у бататоплощинному вимірі.

Розпочнемо із міграційних прав – права на вільний рух та проживання на території держав-членів Союзу. Відповідно до ч. 1 ст. 21 ДФЄС кожен громадянин Союзу має право на вільний рух та проживання на території держав-членів з урахуванням обмежень і умов, установлених Договорами та заходами, ухваленими на їх виконання. Тобто, дане право не є абсолютним. Крім того, ч. 2 ст. 21 Договору гарантує: якщо діяльність Союзу визнано необхідною для досягнення цієї мети та якщо в Договорах не передбачено необхідних повноважень, Європейський Парламент та Рада можуть ухвалити положення, що сприяють реалізації даного права.

Досліджуючи право на вільне пересування і проживання громадян ЄС, А.В. Кулабухова доходить висновку, що воно є комплексним і включає низку конкретних правових можливостей, які визначають специфіку його реалізації в межах Європейського Союзу: право на вільний в'їзд на територію держави-члена або виїзд з неї, право на вільне пересування територіями держав-членів, право на перебування на території держав-членів, право на вільний вибір місця проживання, а також право на тимчасове або постійне проживання, специфіка реалізації яких залежить від строку перебування особи на території приймаючої держави⁶. Окреслені можливості вважаємо основними при характеристиці сутності даного права.

Що ж до політичних прав громадянина ЄС, який проживає на території іншої держави-члена, громадянином якої він не є, то Є.В. Ткаченко відносить до них: право на участь у голосуванні та можливість балотуватися кандидатом у виборах до Європарламенту; право обирати та бути обраним до муніципальних органів на рівних з громадянином цієї країни умовах; право на петиції та звернення до Європарламенту та до Омбудсмена; право громадянина, котрий знаходиться на території держави, яка не є членом Союзу, на дипломатичний захист з боку представництва будь-якої держави-члена ЄС⁷. Вважаємо, що такий підхід є спірним, адже до переліку політичних прав належать виключно права, в розуміння яких вкладається можливість участі громадян в управлінні державою (в нашому дослідженні – міждержавного утворення). У зв'язку з цим варто погодитися з позицією О.В. Святун, яка вважає, що право на дипломатичний та консульський захист є запобіжно-захисним.

Далі розглянемо зміст права обирати та бути обраним до Європарламенту та муніципальних органів. Він прописаний у ст. 22 ДФЄС, згідно з якою: 1) кожен громадянин Союзу, який проживає в державі-члені, громадянином якої він не є, має право обирати та бути обраним на місцевих виборах у державі-члені проживання на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави; 2) кожен громадянин Союзу, що проживає в державі-члені, громадянином якої він не є, без шкоди ч. 1 ст. 223 ДФЄС та положення, ухваленим на її виконання, має право обирати та бути обраним до Європейського Парламенту в державі-члені проживання на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави. З огляду на зазначене, виборчі права громадян ЄС поділяються не лише на активне і пасивне виборче право, а й класифікуються залежно від рівня проведення виборів – на парламентський рівень та місцеві вибори. При цьому у ст. 22 ДФЄС зазначено, що ці права реалізуються з урахуванням детальних положень, які ухвалюються Радою, що діє одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом; ці положення можуть передбачати винятки, коли це виправдано особливими для держави-члена проблемами.

Попри вищенаведені застереження виборчі права громадян ЄС мають особливе значення серед політичних прав, оскільки вони є головною формою безпосереднього волевиявлення народів держав-членів та їх участі в політичному процесі на загальноєвропейському і місцевому рівнях. Тут варто навести влучне висловлювання І.В. Яковлюка, що «саме Європейський Парламент був і залишається тим інститутом, з діяльністю якого пересічні європейці пов'язують свої сподівання як у питанні залучення Союзу до реалізації

своїх потреб, так і щодо його подальшої легітимації в дусі класичних європейських демократичних традицій, відповідно до яких народ є джерелом влади, а тому має право на активну участь в її здійсненні, зокрема через своїх представників у безпосередньо обраному ним представницькому органі»⁸.

Сутність виборчих прав громадян ЄС найповніше виявляється у принципах як основних засадах їх здійснення. Установчі договори ЄС визначають як загальні принципи безпосередньої демократії, так і інституціональні (спеціальні), зокрема принципи виборів. Пріоритетними є, як завжди, загальні принципи. Відповідно до змісту ст. 10 ДЄС принцип представницької демократії, на якому засновано функціонування ЄС, надає можливість громадянам безпосередньо бути представленими на рівні ЄС в Європейському Парламенті та брати участь у демократичному житті ЄС. При цьому рішення приймаються якомога «відкритіше» та ближче до громадян. Спеціальними принципами є принцип рівності (ст. 9 ДЄС) та недискримінації за національною належністю (ст. 18 ДФЄС), які спрямовані на забезпечення однакових умов на виборах до Європарламенту в усіх державах ЄС як для громадян відповідної держави, так і громадян інших держав-членів, що проживають на її території.

Порядок реалізації виборчих прав громадянами ЄС регламентується правовими актами вторинного права: Директивою Ради ЄС 93/109/ЄС від 06 грудня 1993 р., яка встановлює принципи права участі в процедурі виборів Європейського Парламенту для громадян Союзу, які мешкають в державі-члені, що не є державою їх національного громадянства⁹, і Директивою Ради ЄС 94/80/ЄС від 19 грудня 1994 р., яка забезпечує ті ж самі принципи і можливі привілеї для участі в муніципальних виборах громадян Союзу, які мешкають в державі-члені, що не є державою їх національного громадянства¹⁰. Тут необхідно звернути увагу на те, що вищезазначені документи вводять у виборче право держав-членів ЄС два важливі принципи, яких зобов'язані дотримуватися на всій території ЄС та які поширюються на всіх громадян останнього: 1) принцип рівності «національних» громадян та інших громадян ЄС, що мешкають у відповідній державі; 2) принцип вільного вибору місця голосування (чи участі у виборах в якості кандидата).

Наступне політичне право – це право на звернення до інституцій, органів та агенцій ЄС. Так, у ст. 24 ДФЄС визначено, що «...кожен громадянин Союзу має право звернутися до Європейського Парламенту відповідно до статті 227. Кожен громадянин Союзу може звертатися до Омбудсмена, посада якого створена відповідно до статті 228. Кожен громадянин Союзу може письмово звернутися до будь-якої установи, органу, служби або агенції, зазначених у цій статті або в статті 13 Договору про Європейський Союз, однією з мов, зазначених у частині 1 статті 55 Договору про Європейський Союз, та отримати відповідь цією ж мовою». Із наведеного випливає, що право на звернення громадян ЄС включає в себе три складові: 1) право на звернення до Європейського Парламенту; 2) право на звернення до Омбудсмена; 3) право на звернення до будь-якої іншої установи, органу, служби або агенції ЄС. Водночас хочемо зазначити, що дане право у міжнародно-правовій доктрині розглядається двояко: з одного боку, це право носить переважно політичний характер, закріплене в ДФЄС серед правил функціонування політичних інститутів ЄС і надає можливість його громадянам активно впливати на їх діяльність; з іншого боку, право на звернення до інституцій, органів та агенцій ЄС носить правозахисний характер і його можна віднести до запобіжно-захисних прав¹¹. Крім того, воно може бути індивідуальним та колективним.

Щодо процедури звернення, то вона залежить передусім від виду інституцій, органів та агенцій ЄС, до яких має право звернутися громадянин ЄС. Для прикладу, порядок реалізації права на звернення до Європарламенту деталізується у ст. 227, в якій встановлюється, що будь-який громадянин Союзу та будь-яка фізична або юридична особа, яка проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, має право особисто або спільно з іншими громадянами або особами письмово звернутися до Європейського Парламенту з питання, що належить до сфер діяльності Союзу і що безпосередньо стосується його або її.

Громадяни ЄС мають право звертатися до Омбудсмена, посада якого створена відповідно до ст. 228 ДФЄС. У наведеній статті Омбудсмен, який обирається Європейським Парламентом, уповноважений приймати від будь-якого громадянина Союзу або будь-якої фізичної або юридичної особи, що проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, скарги щодо випадків незадовільного управління в діяльності установ, органів, служб або агенцій Союзу, окрім Суду Європейського Союзу, який здійснює свої судові повноваження. Омбудсмен вивчає такі скарги та звітує про них. Згідно зі своїми обов'язками Омбудсмен за власною ініціативою або на підставі скарг, поданих йому безпосередньо або через члена Європейського Парламенту, проводить розслідування, які він вважає обґрунтованими, крім випадків, коли інкриміновані факти є або були предметом судового провадження. Якщо Омбудсмен встановлює факт незадовільного управління, він передає питання на розгляд відповідної установи, органу, служби або агенції, які мають тримісячний строк для інформування Омбудсмена про їхню позицію. Після цього Омбудсмен направляє звіт до Європейського Парламенту та відповідної установи, органу, служби або агенції. Особа, яка звертається зі скаргою, інформується про результат таких розслідувань.

Одночасно із вказаними правами ДФЄС закріплює право доступу за певних умов до документів Європейського Парламенту, Ради та Комісії (ст. 15 ДФЄС).

Ще одне політичне право – право громадської ініціативи, яке ґрунтовно дослідив О.Я. Трагнюк і назвав його унікальним інструментом залучення до ухвалення рішень у Європейському Союзі громадян ЄС¹². Правовою основою даного права є ч. 4 ст. 11 ДЄС, відповідно до якої не менше одного мільйона громадян ЄС, що є громадянами значної кількості держав-членів, можуть звертатися безпосередньо до Європейської Комісії із пропозицією розробити новий правовий акт у сфері праввідносин, в яких ЄС наділено компетенцією.

Частина 1 ст. 24 ДФЄС визначає процедуру та порядок реалізації громадської ініціативи. Так, зокрема, тут зазначено, що Європейський Парламент і Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють положення щодо процедур і умов, необхідних для представлення громадянської ініціативи, включаючи мінімальну кількість громадян, що виступають з такою ініціативою.

У 2011 р. Рада та Європарламент прийняли Регламент 211/2011 від 16 лютого 2011 р. про громадянську ініціативу (далі – Регламент 211/2011) на виконання вищезазначених загальних положень установчих договорів ЄС¹³. З аналізу змісту цього документа випливає, що серед умов, яким повинен відповідати процес реалізації громадської ініціативи, можна виокремити такі: ініціатива повинна безпосередньо відображати інтереси громадян Союзу; законодавча пропозиція має бути зрозумілою і викладеною у відповідній формі; процедури запровадження ініціативи мають бути зрозумілими, достатньо простими для громадян, однак при цьому запобігати можливості шахрайства та зловживання; процедури не повинні накладати додаткові адміністративні обтяження на держав-членів; громадяни усіх держав-членів ЄС повинні мати рівні умови щодо участі у поданні ініціативи. Велике практичне значення для запобігання порушенню вищенаведених умов має закріплення у Регламенті 211/2011 критеріїв прийнятності громадської ініціативи, стадії її реалізації, вимоги до організаторів ініціативи, порядок її реєстрації, положення щодо кількості підписів загалом у ЄС та в окремих державах-членах, вимоги щодо перевірки дійсності підписів тощо.

Таким чином, Установчі договори значно посилили вплив громадян ЄС на процес вироблення політики в ЄС, надаючи їм, серед інших прав, право на участь у демократичному житті ЄС шляхом громадянської ініціативи, в основу якої покладено концепцію права народної законодавчої ініціативи як форми безпосереднього народовладдя.

Право, на якому також варто зупинитись детальніше, – це право на дипломатичний та консульський захист громадян ЄС. Правовою основою його реалізації є ст. 23 ДФЄС, відповідно до якої кожен громадянин Союзу на території третьої країни, де не представлена держава-член, громадянином якої він є, має право на захист дипломатичних представництв і консульств будь-якої держави-члена на таких самих умовах, що й громадяни цієї держави. Не зважаючи на те, що дане право має особливе значення, оскільки воно є єдиним, що може бути здійснено за межами Європейського Союзу, у жодному чинному міжнародному договорі не дається чіткого нормативного визначення поняття «захист дипломатичних представництв та консульських установ». Лише у рекомендаційній Резолюції Генеральної асамблеї ООН 62/67 (2007 р.) зазначається, що «дипломатичний захист полягає в закликанні державою, через дипломатичні заходи чи інші засоби мирного врегулювання, до відповідальності іншої держави за шкоду, завдану міжнародно-протиправним діянням цієї держави фізичній чи юридичній особі, що є її громадянином чи має національність першої держави, з метою реалізації такої відповідальності» (ст. 1)¹⁴.

Якщо ж простежити за тенденцією розвитку вищеназваного права, то Лісабонський договір розширив компетенцію ЄС у сфері дипломатичного та консульського захисту. Для прикладу, у ч. 2 ст. 23 ДФЄС передбачено: Рада Європейського Союзу, діючи відповідно до спеціальної законодавчої процедури та після проведення консультацій з Європейським Парламентом, може ухвалити директиви, що встановлюють заходи щодо координації та взаємодії, необхідні для сприяння такому захисту. А це ще раз підтверджує важливість даного права, на користь якого А.В. Кулабухова наводить досить переконливі аргументи сприйняття його не лише як ідею додаткової підтримки громадян за межами ЄС, але і як принцип солідарності та взаємної турботи держав-членів про громадян, їх права, честь і гідність, що є особливо важливим у контексті захисту фундаментальних цінностей ЄС, а також утвердження ідентичності Європейського Союзу на міжнародній арені¹⁵.

Що стосується інших прав і свобод громадян ЄС, то в текстах Установчих договорів вони прямо не зафіксовані. Це, проте, не означає їх відсутності в правовій системі ЄС. За межами даної публікації опинилися права та свободи, закладені в Хартії основоположних прав Європейського Союзу та Європейській Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, до якої приєднався ЄС. Але це вже тема наступної статті, яка буде логічним продовженням даного дослідження.

¹ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06

² Ткаченко Є.В. Правовий статус громадян Європейського Союзу / Є.В. Ткаченко // Юрист України. – 2011. – С. 18. – С. 17–23.

³ Інституційне право Європейського Союзу / В.І. Муравйов, О.М. Шпакович, О.М. Лисенко, О.В. Святун. – К. : Ін Юре, 2015. – С. 235–236. – 312 с.

⁴ Янковський С.А. Інститут громадянства Європейського Союзу та тенденції його розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / С.А. Янковський; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2014. – С. 113–114. – 196 с.

⁵ Калабухова А.В. Каталог прав громадян Європейського Союзу / А.В. Калабухова // Право та інновації. – 2016. – С. 272–273. – С. 270–274.

⁶ Кулабухова А.В. Інститут громадянства Європейського Союзу (загальнотеоретичне дослідження): дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / А.В. Кулабухова. – Х., 2016. – С. 99–100. – 214 с.

⁷ Ткаченко Є.В. Вказана праця. – С. 19–20.

⁸ Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз / І.В. Яковюк. – Х.: Право. – С. 342. – 760 с.

⁹ Council directive 93/109/EC of 6 December 1993 laying down detailed arrangements for the exercise of the right to vote and stand as a candidate in elections to the European Parliament for citizens of the Union residing in a Member State of which they are not nationals : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ena.lu>

¹⁰ Council Directive 94/80/EC of 19 December 1994 laying down detailed arrangements for the exercise of the right to vote and to stand as a candidate in municipal elections by citizens of the Union residing in a Member State of which they are not nationals : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc

¹¹ *Саракуца М.О.* Деякі аспекти реалізації політичних прав громадян Європейського Союзу / М.О. Саракуца // Право і суспільство. – 2014. – № 1. – С. 45. – С. 42–48.

¹² *Трагнюк О.Я.* Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС) / О.Я. Трагнюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування: зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 22. – С. 89. – С. 86–95.

¹³ Regulation (EU) No 211/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on the Citizen's Initiative // Official Journal of the European Union. – L 65. – 11/03/2011. – P. 1–22.

¹⁴ Резолюція, прийнята Генеральною Ассамблеєю (по докладу Шестого комітета (A/62/451) 62/67(2007 г.). Дипломатическая защита : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/62/67&Lang=R

¹⁵ *Кулабхува А.В.* Вказана праця. – С. 11. – 20 с.

Резюме

Суржинський М.І. Каталог додаткових прав і свобод громадян Європейського Союзу (на прикладі Лісабонського договору про внесення змін у Договір про Європейський Союз та Договір про заснування Європейського Співтовариства).

У статті досліджено додатковий комплекс прав і свобод громадян Європейського Союзу, гарантованих Лісабонським договором про внесення змін в Договір про Європейський Союз та Договір про заснування Європейського Співтовариства. Проаналізовано обсяг та зміст цих прав, реалізація яких безпосередньо залежить від громадянства ЄС.

Ключові слова: права і свободи громадян Європейського Союзу, додаткові права і свободи громадян ЄС, Лісабонський договір, Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу.

Резюме

Суржинський М.І. Каталог дополнительных прав и свобод граждан Европейского Союза (на примере Лиссабонского договора о внесении изменений в Договор о Европейском Союзе и Договор об учреждении Европейского Сообщества).

В статье исследованы дополнительный комплекс прав и свобод граждан Европейского Союза, гарантированных Лиссабонского договора о внесении изменений в Договор о Европейском Союзе и Договор об учреждении Европейского Сообщества. Проанализированы объем и содержание этих прав, реализация которых напрямую зависит от гражданства ЕС.

Ключевые слова: права и свободы граждан Европейского Союза, дополнительные права и свободы граждан ЕС, Лиссабонский договор, Договор о Европейском Союзе, Договор о функционировании Европейского Союза.

Summary

Surzhinsky M. Catalog of additional rights and freedoms of citizens of the European Union (on the example of the Lisbon Treaty amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community).

The article examines an additional set of rights and freedoms of citizens of the European Union, guaranteed by the Lisbon Treaty amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. The scope and content of these rights directly depending on the citizenship of the EU is analyzed.

Key words: rights and freedoms of the citizens of the European Union, additional rights and freedoms of the citizens of the EU, the Lisbon Treaty, the Treaty on European Union, the Treaty on the Functioning of the European Union.

УДК 342.52; 342.56.

С.Д. БОГДАНОВА

Сніжана Дмитрівна Богданова, аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВЗАЄМОДІЯ КОНГРЕСУ ТА ВЕРХОВНОГО СУДУ США

Проблематика взаємодії між органами державної влади є одним із найскладніших питань в науці конституційного права як в Україні, так і у зарубіжних державах світу. Один із аспектів конституційно-правової взаємодії виражається у взаємовідносинах між парламентом та органом конституційної юрисдикції. У рамках вказаного важливо буде звернути увагу на американський досвід взаємодії Конгресу та Верховного Суду США та окреслити певні характерні риси даного явища. Досвід відповідної держави має об'єктивні чинники – за всю власну історію існування американської моделі так званої системи стримувань та противаг було неодноразово показано можливість недопущення свавілля окремих гілок влади як на загальнодержавному, так і на рівні окремих штатів, а також вирішення найскладніших конфліктних ситуацій у сфері конституційно-правових відносин між гілками влади. Саме відповідний досвід (особливо з урахуванням сучасних полі-